

CICERO VE BİR CUMHURİYETİN YIKILIŞ SÜRECİ

ISMAT ABBAS

KISALTMALAR

BC.	: Before Christ
bknz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CAH	: The Cambridge Ancient History
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
haz.	: hazırlayan
MÖ.	: Milattan Önce
s.	: sayfa
ss.	: sayfadan sayfaya
Trans.	: Translate
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve diğerleri
Vol.	: Volume

Quidquid dicendum est, libere dicam...
Söylenmesi gereken ne varsa özgürce söyleyeceğim...

Marcus Tullius Cicero

ÖNSÖZ

Tarih, yalnızca geçmişî anlatan bir anlatı değil, aynı zamanda bugünü anlamamıza ve geleceği şekillendirmemize yardımcı olan bir öğretemendir. Elinizdeki bu kıymetli eser, oldukça kapsamlı bir bakış açısıyla, Roma Cumhuriyeti'nin en çalkantılı dönemlerinden birini, büyük hatip, filozof ve devlet adamı Marcus Tullius Cicero'nun gözünden ele alarak, tarihe dair yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Konuya dair ulaşılabilen tüm Latince ana kaynaklardan yapılan tercümelerden yola çıkılarak bizzat Cicero'nun kendi kelimeleriyle yoğrulmuş bu çalışma, sadece Roma'nın siyasi dönüşümünü değil, aynı zamanda kadim Roma medeniyetinden bugüne insan doğasının ve siyaset sahnesindeki değişimlerin evrensel doğasını da gözler önüne sermektedir.

Bu eser, Roma Cumhuriyeti'nin son yüzyılını; senato içindeki çatışmalardan diktatörlük eğilimlerine, iç savaşlardan halkın siyasetteki rolüne kadar geniş bir çerçevede ele alırken, bu çalkantılı süreci bir tarih kitabının kuru gerçekçiliğiyle değil, dönemin en keskin zekâlarından biri olan Cicero'nun gözünden, onun bakış açısı ve analizleriyle yorumlayarak aktarıyor. Cicero'nun felsefi düşünceleri, retorik yeteneği ve Cumhuriyet'e duyduğu sarsılmaz bağlılık, bu eseri yalnızca bir tarih çalışması olmaktan çıkarıp, zamansız bir siyasi ve toplumsal analiz hâline getiriyor.

Eserin ortaya çıkış sürecinde, yazarın titiz çalışması, kapsamlı araştırmaları ve akademik disiplini büyük bir takdiri hak etmektedir. Kaynakların incelikle değerlendirilmesi, metnin akıcı anlatımı ve analizlerdeki derinlik, eserin akademik bir

çalışmadan çok daha fazlası olduğunu gösteriyor. Yazar, adeta Cicero ile aynı dönemde yaşamış ve onun düşüncelerine yakından tanıklık etmişçesine, okuyucuya dönemin ruhunu yaşatma konusunda büyük bir başarı gösteriyor.

Elinizdeki bu kitap, Roma Cumhuriyeti'nin çöküş sürecine ışık tutmakla kalmayıp, tarihin tekerrür ettiğini ve geçmişten ders almanın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Tarih meraklıları, akademisyenler ve siyasetin doğasını anlamak isteyen herkes için ilham verici bir kaynak olacağına inandığım bu kıymetli eserin yazarı, öğrencim ve meslektaşım olarak büyük bir övgüyü hak etmektedir. Onun bu akademik yolculuğunu gururla takip ettim ve gelecekte de büyük başarılarla imza atacağına olan inancım tamdır.

06.03.2025

Doç. Dr. Özlem Genç

1. GİRİŞ

Roma Cumhuriyeti'nin son yüzyılı, siyasi istikrarsızlık, iç savaşlar ve toplumsal dönüşümlerle şekillenmiş bir dönemdir. Bu süreçte, Cumhuriyet'in geleneksel kurumları giderek zayıflamış, bireysel güç mücadeleleri ön plana çıkmış ve nihayetinde imparatorluk sistemine geçişin temelleri atılmıştır. Roma'nın toplumsal yapısı, özellikle aristokrasi ve halk arasındaki gerilimler nedeniyle büyük bir değişim sürecine girmiştir. Özellikle toprak dağılımı, fakirleşen köylü sınıfı ve askerlerin sadakatinin devlet yerine komutanlara yönelmesi gibi sorunlar, Cumhuriyet'in çöküşünü hızlandıran etkenler arasında yer almıştır.

Cumhuriyet'in son yüzyılında, Roma siyasetinde şiddet giderek artmış, *Senatus* otoritesini kaybederken, ordu ve halk desteğine dayanan liderler ön plana çıkmaya başlamıştır. Tiberius ve Gaius Gracchus'un reform girişimleri, Roma'nın sosyal yapısını değiştirmeye yönelik önemli adımlar olarak öne çıksa da bu reformlar büyük bir direnişle karşılanmış ve iktidar mücadelesi kanlı bir hal almıştır.¹ Halkın lehine yapılan reform girişimleri, geleneksel aristokrasinin tepkisiyle sonuçlanmış ve Roma siyasetinde suikast ve iç çatışmalar yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler, siyasi istikrarsızlığın derinleşmesine neden olmuş ve Cumhuriyet'in yıkılmasının zeminini hazırlamıştır.

MÖ 1. yüzyılın başlarında, Gaius Marius ve Lucius Cornelius Sulla arasındaki mücadele, Roma'nın iç savaşlarla sarsılmasına

1 Clemens Bosch, *Roma Tarihi'nin Ana Hatları: I Kısım Cumhuriyet Devri*, Çev. Sabahat Atan, TTK, Ankara 2020, s. 125-133; Neil Faulkner, *Roma: Kartalların İmparatorluğu*, Çev. Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul 2015, s. 132-138.

olan bağlılığını göstermektedir. Cicero'nun Triumvirlik hakkındaki düşünceleri, bu dönemdeki mektupları, konuşmaları ve yazıları aracılığıyla açıkça görülmektedir. Cicero, Triumvirliği Cumhuriyet'in sonu ve diktatörlüğün başlangıcı olarak görmüştür. Bu ittifakların, Roma'nın geleneksel Cumhuriyetçi yönetim sistemini zayıflattığına ve bireysel güç arayışlarının devletin istikrarını tehdit ettiğine inanmıştır. I. Triumvirlik döneminde Cicero, özellikle Julius Caesar'ın yükselişinden ve *senatusun* gücünün azalmasından endişe duymuştur. Caesar'ın Galya'daki askerî başarıları ve Roma'ya dönüşünde diktatörlük ilan etmesi, Cicero'nun gözünde Cumhuriyet'in ölüm çanları olmuştur. Bu dönemde, Cicero, Pompeius ve Crassus ile de karmaşık ilişkiler içerisindeydi, ancak esas tepkisini Caesar'ın otoriter eğilimlerine karşı göstermiştir.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Cicero'nun hayatı detaylı bir şekilde incelenmektedir. İlk olarak, Cicero'nun gençlik yılları ve eğitim hayatı ele alınmakta, onun yetiştiği çevre ve aldığı eğitim, düşünsel gelişimini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda bu bölümde Cicero'nun mesleki kariyeri ve Roma'daki devlet görevleri, onun siyasi dünyadaki rolü ve etkisiyle birlikte analiz edilmektedir. Bu bağlamda, Cicero'nun devlet içindeki pozisyonları, Roma Cumhuriyeti'nin son yıllarındaki karmaşık siyasi ortamda nasıl bir figür haline geldiğini ortaya konulmaktadır. Son olarak, Cicero'nun Kilikia valiliği sırasında yaşadığı deneyimler, Roma'nın doğusundaki yönetim biçimi ve onun bu süreçteki liderliği üzerinde durulmaktadır. Bu bölüm, Cicero'nun hayatındaki dönüm noktalarını ve Roma Cumhuriyeti'ne olan katkılarını kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır.

İkinci bölümde, Cicero'nun Roma Cumhuriyeti'nin son yüzyılına dair bakış açıları detaylı bir şekilde incelenmektedir. Çalışmada Cicero'nun Roma'daki siyasal yapıyı nasıl yorumladığı ve Cumhuriyetçi idealleri savunma çabaları ele alınmaktadır. Bu bağlamda, onun siyasetteki duruşu, dönemin siyasi

kaosuna karşı nasıl bir tutum sergilediği üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda çalışma Cicero'nun karşılaştığı darbe girişi ve hatibin bu süreçteki rolü, onun devletin işleyişine dair düşüncelerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Cicero'nun devlet anlayışının ve ideal devletin nasıl bir yapı üzerine kurulu olduğunu anlamak için onun adalet, erdem ve halk yönetimine dair görüşleri derinlemesine incelenmiştir.

Bölümde ayrıca, *triumvirlik* olgusunun yükselmesi karşısında Cicero'nun nasıl bir siyasi strateji izlediği ve Roma'nın bu yeni yönetim biçimine karşı duruşu da ele alınmaktadır. Roma'daki rüşvet ve yolsuzluk sorununa dair Cicero'nun yaklaşımı ise, dönemin politik çöküşünü anlamada önemli bir yere sahiptir. Bu bölüm, Cicero'nun Roma Cumhuriyeti'nin son yıllarındaki çalkantılı siyasi ortamda nasıl bir rol üstlendiğini ve Cumhuriyet'in değerlerini korumak adına yaptığı mücadeleyi kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.

Üçüncü bölümde Cicero'nun eserlerinde Roma'nın iç savaşlarına dair önemli tespitler ve analizler yer almaktadır. İlk olarak, Marius ve Sulla arasındaki iç savaş ve bu savaşın Cicero'nun düşünceleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Marius'un hayatı, askerî reformları ve Roma'daki askerî yapıyı nasıl dönüştürdüğü, Cicero'nun bu değişimlere nasıl yaklaştığını anlamak için kritik bir noktadır. Ardından, Marius ve Sulla arasındaki iç savaşın sonuçları ve Sulla'nın diktatörlük süreci ele alınmış, Cicero'nun bu dönemdeki politik düşünceleri ile Roma'daki yönetim değişiklikleri arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Bölümde daha sonra Caesar ve Pompeius arasındaki iç savaş ele alınmaktadır. Bu süreçte Cicero'nun duruşu ve iç savaşın Roma'nın siyasi yapısını nasıl etkilediği tartışılmaktadır. İç savaşın başladığı dönemde Cicero'nun tavrı, özellikle *Alea Iecta Est* ifadesiyle simgelenen dönüm noktasındaki politik tercihlerine dair derinlemesine bir inceleme yapılmaktadır. Pharsalus Savaşı ve sonrasındaki gelişmeler, Cicero'nun iç savaş sırasında nasıl bir strateji izlediğini ve Cumhuriyetçi ideallerini ne şekilde

savunduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bölüm, Cicero'nun iç savaşlara dair eserlerinde ortaya koyduğu düşüncelerin ve siyasi tutumunun, Roma'daki dramatik dönüşümlerle nasıl şekillendiğini kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır.

Dördüncü bölümde Cicero'nun dünyasındaki önemli karakterler ve onlarla olan ilişkileri ele alınmaktadır. İlk olarak, Cicero'nun mektuplarında yer bulan Genç Cato'nun portresi ve Cicero ile arasındaki entelektüel ilişki üzerinde durulmuştur. Genç Cato'nun politik ve felsefi duruşu, Cicero'nun kendi ideallerini nasıl şekillendirdiğini ve onunla olan etkileşimlerinin düşünsel yansıması incelenmiştir. Ardından, Cicero ile Julius Caesar arasındaki dostluk ve politik çatışmalar ele alınmıştır. Bu bölümde, iki güçlü figür arasındaki ilişki, Roma Cumhuriyeti'ndeki değişen güç dengeleri bağlamında analiz edilmiştir. Cicero'nun Caesar ile olan karmaşık ilişkisi hem dostluk hem de politik rekabet açısından derinlemesine irdelenmiştir.

Son olarak, Cicero'nun kaleminden Marcus Antonius'a dair düşünceleri ve onun Cicero'nun politik yaşamındaki rolü incelenmektedir. Marcus Antonius'un Cicero ile olan çatışmaları ve Cicero'nun ona dair yazdığı mektuplar, dönemin siyasi atmosferine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bölüm, Cicero'nun etrafındaki önemli figürlerle olan ilişkilerinin, onun politik duruşunu ve düşünsel gelişimini nasıl etkilediğini kapsamlı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir.

Cicero'nun dönemi, Roma Cumhuriyeti'nin çöküş sürecinde önemli politik ve toplumsal değişimlere sahne olmuştur. Bu dönemi, Cicero'nun gözünden incelemek, dönemin politik yapısını, siyasi çatışmalarını ve toplumsal dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, Cicero, etkili bir politik lider ve düşünür olarak kabul edilir. Onun liderlik anlayışı ve politik stratejileri, Roma Cumhuriyeti'nin son dönemindeki liderlik kavramlarını anlamak için önemli ipuçları sunar. Bu da günümüz liderlik pratikleri ve politik stratejileri üzerine düşünmemize yardımcı olabilir. Cicero'nun dönemi,

Roma Cumhuriyeti'nin tarihinde kritik bir dönemdir. Bu dönemi Cicero'nun bakış açısıyla yeniden değerlendirmek, olayların ve kararların arkasındaki sebepleri anlamamıza ve tarihsel süreci daha bütüncül bir şekilde görmemize olanak tanır. Aynı zamanda, Cicero'nun yaşadığı Roma, farklı politik ve felsefi ideolojiler arasındaki çatışmaların sıklıkla yaşandığı bir dönemdir. Cicero'nun eserleri, o dönemdeki ideolojik tartışmaları anlamamıza ve farklı ideolojik akımların etkisini değerlendirmemize yardımcı olur.

2. CICERO'NUN HAYATI

2.1 Cicero'nun Gençlik Yılları ve Eğitim Hayatı

Marcus Tullius Cicero (MÖ 106-43), Roma'nın cumhuriyetten imparatorluğa dönüştürülmeye çalışıldığı güçlü askerî ve politik figürlerin yaşadığı bir dönemde varlığını hissettirmeye çalışmış ünlü bir hatip, avukat ve devlet adamıdır. MÖ 106 yılında Latium bölgesinde bir kasaba olan Arpium'da doğmuştur. Plutarkhos, annesinin Cicero'yu doğururken hiç sancı çekmediğini yazmaktadır.³ Cicero'nun ailesinin *equites* (atlılar) sınıfından olduğu bilinmektedir. Aslında bir *patricius* (soylu) değildir, ama Cumhuriyet'i korumak için *patricius*lardan çok daha fazla mücadele etmiştir. Cicero asil bir soydan gelmediğini bazı söylevlerinde bildirmekten hiçbir zaman çekinmemiştir. O, *De Lege Agraria*'da ataları hakkında şöyle der:

“...Bana gelince, Romalılar, size atalarımın bahsetme imkânım yok, kanlarından yaratılmadığımdan değil, ama onlar halkın övgüsüne ve sizden gelen şerefe nail olmuş degillerdir.”⁴

Plutarkhos'un, Cicero biyografisinden ailesi hakkında bilgi almaktayız. Tarihçi, Cicero'nun annesinin isminin Helvia olduğunu ve zengin bir aileden geldiğini yazmaktadır. Aynı yazardan Cicero'nun babası hakkında pek fazla bilginin bulunmadığını da öğrenmekteyiz. Eserde Cicero ismine değinen yazar ailede bu ismi ilk kullanan kişinin önemli biri olduğunu yazmaktadır. Bu kimse, burnunun ucunda nohut büyüklüğünde bir beni olduğu ya da burnu nohutu anımsattığı için

3 Plutarkhos, *Cicero*, II. 1.

4 Cicero, *De Lege Agraria*, II. 1.

Cicero ismini kullanmıştır.⁵ *Cicer* Latince “nohut” anlamına gelmektedir.

Cicero eğitim hayatının şekillenmesini aslında babasına borçludur. Zira babası onun ve kardeşi Quintus’un eğitimi için Roma’ya taşınmıştır. Cicero, günümüzde ünlü bir hatip olarak bilinmesine karşın, aslında okul zamanlarında şiire daha çok meraklı olmuştur. Çocukluk yıllarında yazdığı “*Pontius Glaucus*” adlı bir şiirinin olduğu bilinmektedir. Bu şiir, onun erken yaşlarda edebiyata ve sanata olan ilgisini ortaya koymaktadır. Babası, Cicero’nun yeteneklerini ve potansiyelini fark ederek, ona daha iyi bir eğitim sunmak için büyük bir fedakârlık yapmış ve Roma’ya taşınmıştır. Roma’da aldığı eğitim, Cicero’nun entelektüel ve mesleki gelişiminde kritik bir rol oynamıştır. Orada, dönemin en saygın öğretmenlerinden ders almış ve retorik, hukuk, felsefe gibi alanlarda derinlemesine bilgi edinmiştir.⁶ Cicero’nun eğitim süreci, onun sadece bir hatip olarak değil, aynı zamanda bir filozof, yazar ve devlet adamı olarak da şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Edebiyat ve şiire olan ilgisi, hitabetindeki sanatsal yönü güçlendirmiş ve kelimeleri etkili bir şekilde kullanma yeteneğini geliştirmiştir. Ayrıca Roma’nın entelektüel çevresi, Cicero’nun düşünsel perspektifini genişletmiş ve onu antik dünyanın en önemli düşünürlerinden biri haline getirmiştir. Edebi yetenekleri ve akademik başarıları, kamu hizmetinde ve siyasi kariyerinde de kendini göstermiştir. Roma *senatusu*’ndaki konuşmaları, hukuki savunmaları ve yazıları, zihinsel keskinliğini ve eğitimine yaptığı yatırımların karşılığını açıkça ortaya koymaktadır.

İlk eğitiminden sonra hitabet sanatına yönelen Cicero’nun ünlü bir hatip, avukat ve filozof olmasında dönemin düşünürlerinin rolü yadsınamaz. Bu bağlamda, Cicero’nun özellikle politik düşüncelerinde bu kişilerin etkilerini görmek mümkündür. Roma’daki eğitimine başladığında, dönemin en yetkin öğretmenlerinden ve düşünürlerinden ders almış, onların

5 Plutarkhos, *Cicero*, I. 3.

6 Plutarkhos, *Cicero*, II. 4.